Utrechts Landschap

BEHEERPLAN

Plantage Willem III

Auteur:
Markus Feijen

Datum:
Februari 2022

Status:
Definitief

Utrechts Landschap

Coverfoto: Bas Worm

INHOUDSOPGAVE

1 AANLEIDING 4

2 PLANTAGE WILLEM III 5

2.1 Ligging 5
2.2 Beleid 6
2.2.1 SNL doelen Natuurbeheerplan 6
2.2.2 Aardkundige waarden 7
2.2.3 Archeologie 7
2.2.4 Cultuurhistorie 8

3 EVALUATIE BEHEER 9

4 DOELSTELLINGEN 10

4.1 Plantage Willem III 10
4.2 Natuur 10
4.3 Cultuurhistorie en aardkundige waarden 11
4.4 Recreatie 11

5 INRICHTINGS- EN BEHEERMAATREGELEN 13

5.1. Inrichtingsmaatregelen 13
5.2. Beheermaatregelen 14

BIJLAGE 1 18

1 AANLEIDING

Utrechts Landschap is beheerder van bijna 5.700 ha natuur, landschap en erfgoed in de provincie Utrecht. Voor al onze natuurgebieden stellen we een beheerplan op, waarin onze doelen voor dat natuurgebied zijn vastgelegd. Het beheerplan is een belangrijk onderdeel van onze beheercyclus. Alle gecertificeerde natuurorganisaties werken volgens een dergelijke cyclus. De beheercyclus is een periode van plannen, uitvoeren, monitoren en evalueren. Elk beheerplan zal gemiddeld genomen eenmaal per zes jaar worden getoetst door middel van een Kwaliteitstoets. De kwaliteitstoets is een essentieel onderdeel in de beheercyclus en kwaliteitszorg van Utrechts Landschap. Een PDCA-gecontroleerde omgeving helpt ons om onze ambities waar te maken of tijdig bij te sturen. Kwaliteitstoetsen hebben tot doel te beoordelen of de natuurdoelen zoals opgeschreven in de beheerplannen gerealiseerd (kunnen) worden. Anders gezegd: of het gevoerde beheer, de uitgevoerde (her)inrichtingsmaatregelen en uitgevoerde kwaliteitsimpulsen het beoogd effect hebben. Het beheerplan wordt na de toets aangepast of herbevestigd en kan dan weer 6 jaar mee. Mocht na de toets blijken dat het plangebied en beheer stabiel zijn en de doelen gehaald of zeer haalbaar zijn, dan kan een aanbeveling volgen om voor dat beheerplan over te stappen naar een 12-jarige toetsingscyclus. Utrechts Landschap benut de kwaliteitstoetsen tevens om de in- en externe kennisuitwisseling een stevige impuls te geven als vast onderdeel van de formele beheercyclus. Uitwisseling van kennis en ervaring met externe deskundigen draagt bij aan de verdere professionalisering van het natuurbeheer en beschouwen we als belangrijk nevendoel.

2 PLANTAGE WILLEM III

2.1 LIGGING

De Plantage Willem III ligt op het zuidoostelijke deel van de Utrechtse Heuvelrug, binnen de grenzen van de gemeente Rhenen (zie kaart 1). Het natuurgebied is 220,4 ha groot. Er worden 3 deelgebieden onderscheden: de eigenlijke Plantage Willem III, Remmerdense Heide en De Blokken. Het plangebied staat via een faunapassage in verbinding met de Elster Buitenwaard. Daardoor is er een unieke open en ononderbroken gradiënt aanwezig vanaf de Utrechtse Heuvelrug naar de Nederrijn.

△ Kaart 1. Begrenzing plangebied kwaliteitstoets (blauwe outline). Rode outline: in erfpacht uitgegeven. Ondergrond satellietbeeld mei 2020.

Planeenheid	Opp. (ha)
Plantage Willem III*	103,3
Remmerdense Heide	66,8
De Blokken	50,3
Totaal	**220,4**

*Waarvan 1,13ha in erfpacht uitgegeven

△ Tabel 1. Oppervlakteverdeling Plantage Willem III.

2.2 BELEID

2.2.1. SNL-doelen natuurbeheerplan

Op onderstaande kaart zijn de SNL beheertypen voor Plantage Willem III uit het Natuurbeheerplan 2021 zichtbaar.

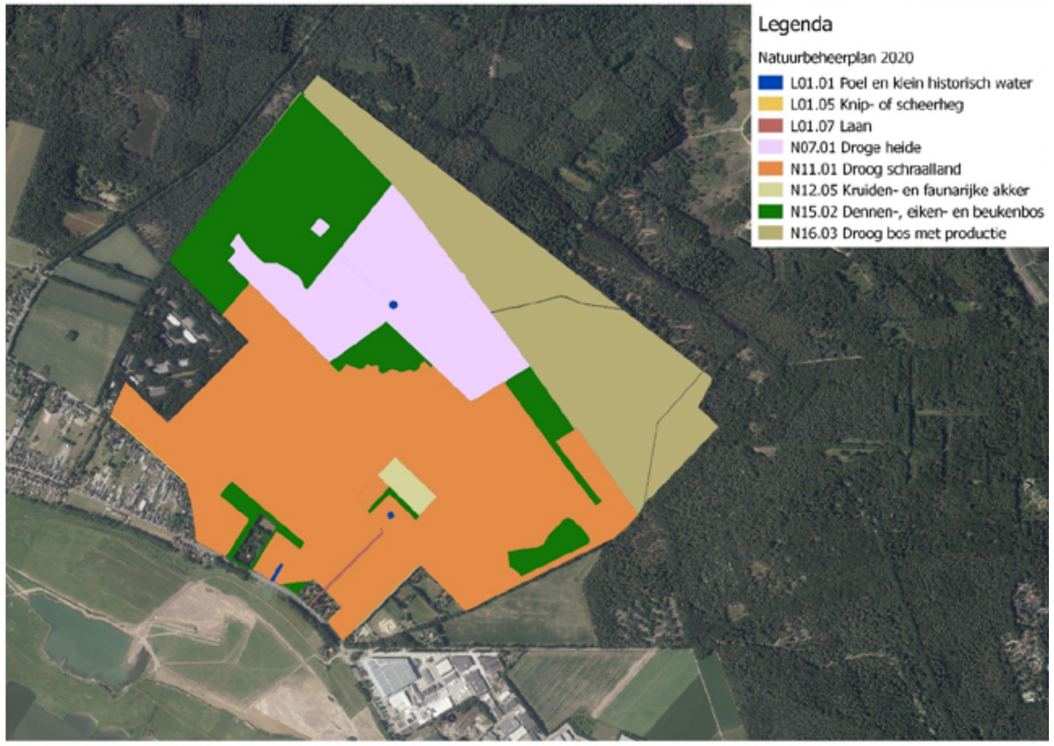

△ Kaart 2. SNL beheertypen natuurbeheerplan 2021

Type	Opp. (ha)
L01.01 Poel	0,2
L01.05 Knip- of scheerheg	0,15
L01.07 Laan	0,34
N07.01 Droge heide	31,04
N11.01 Droog schraalland	98,68
N12.05 Kruiden- en faunarijke akker	1,75
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos	37,91
N16.01 Droog bos met productie	49,89
Totaal	**219,96**

△ Tabel 2. SNL beheertypen oppervlaktes

2.2.2. Aardkundige waarden

Plantage Willem III is een aardkundig waardevol gebied met 3 (delen van) sneeuwsmeltwaterdalen. Het centrale dal is een aardkundig monument binnen het beleid ter bescherming van aardkundige waarden van de Provincie Utrecht (zie kaart 3).

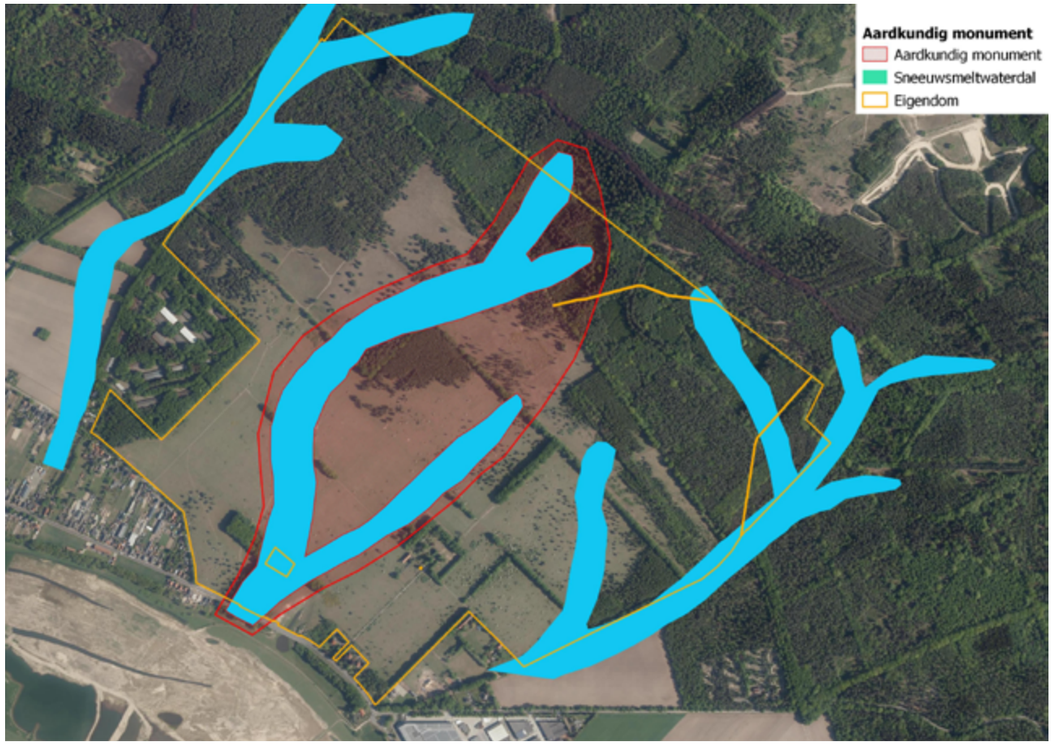

△ Kaart 3. Ligging aardkundig monument op Plantage Willem III

2.2.3. Archeologie

Het gemeentelijk beleid (Rhenen) ten aanzien van archeologie is gebaseerd op de archeologische verwachtingswaarde. Het gehele plangebied heeft een hoge archeologische verwachtingswaarde. De vrijstellingsgrens is 50m2. Vrijstelling betreft de oppervlakte waarbinnen geen archeologisch onderzoek verplicht is bij bodemroerende activiteiten dieper dan 30cm beneden maaiveld.

Binnen het plangebied ligt een archeologisch rijksmonument (monumentnummer 45945, zie kaart 4). Het betreft een groep van 12 grafheuvels (2 buiten het rijksmonument) uit het Neolithicum en/of Bronstijd, alsmede sporen van bewoning uit de ijzertijd. Bodemwerkzaamheden dieper dan 30cm zijn vergunningsplichtig.

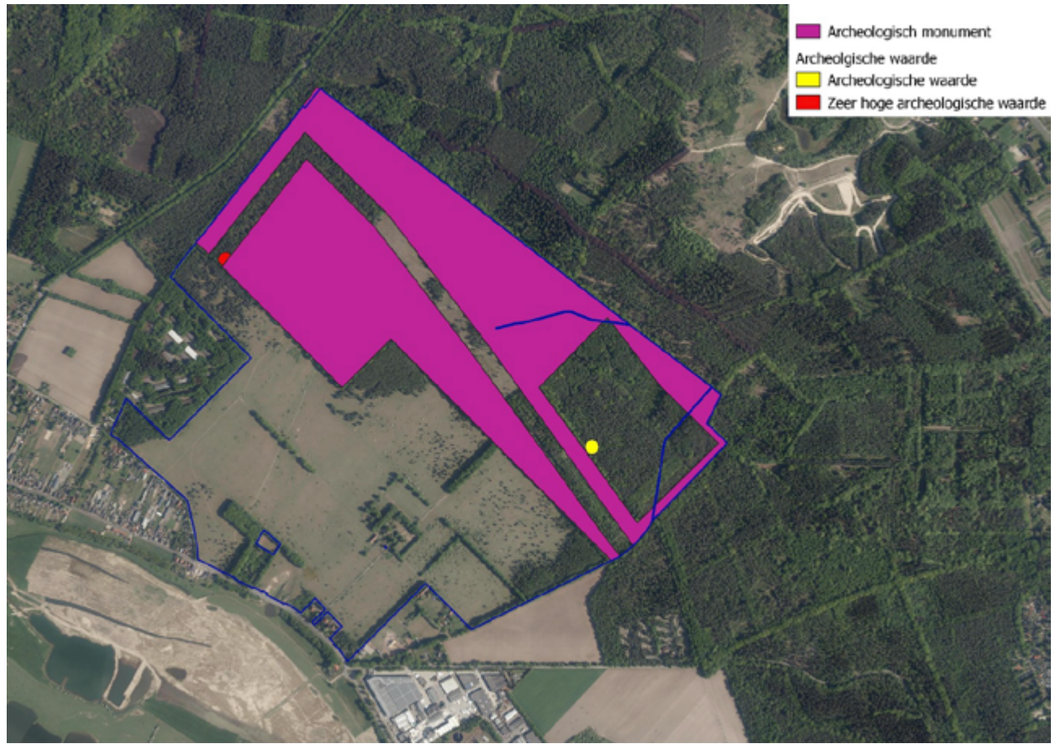

△ Kaart 4. Archeologisch rijksmonument 45945 Plantage Willem III, Remmerden

2.2.4. Cultuurhistorie

Naast het archeologisch rijksmonument zijn er geen andere rijks- of gemeentelijke monumenten aanwezig binnen het plangebied.

3 EVALUATIE BEHEER

Onderstaande kaarten en tabellen vatten de resultaten van de doelstellingen uit het beheerplan ten aanzien van natuur voor Plantage Willen III samen.

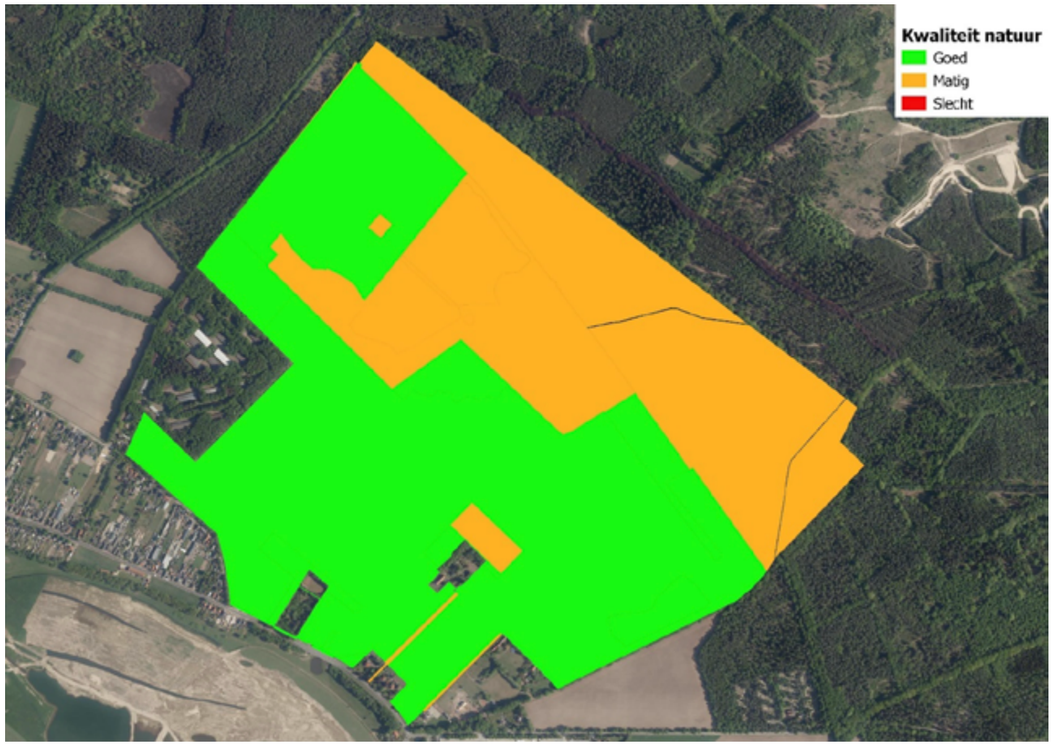

△ Kaart 5. Samenvatting resultaten doelstellingen natuur uit beheerplan. Kwaliteit: groen = goed; oranje = matig.

Doel beheerplan 2010-2020	Behaald resultaat	SNL type	SNL-kwaliteit 2021	
Een grotendeels open landschap		N11.01		
Struweel en jonge bomen		N11.01		
Een akker rijk aan akkerkruiden en fauna		N12.05		
Structuurrijke heide		N07.01		
Geleidelijke overgangen*		N07.01		
Voldoende omvang en rust		N07.01		
Gemengd inheems bos		N15.02/N16.03	N15.02	N16.03
Faunapassage		N11.01/L01.01	N11.01	

△ Tabel 3. Samenvatting resultaten doelstellingen natuur uit beheerplan. Kwaliteit: groen = goed; oranje = matig.

4 DOELSTELLINGEN

4.1 PLANTAGE WILLEM III

De doelstelling van Utrechts Landschap met Plantage Willem III:
Instandhouden en versterken van een grotendeels open, gradiëntrijk landschap op de zuidflank van de Utrechtse Heuvelrug, bestaande uit een afwisseling van droog schraalland en droge heide dat op de top van de stuwwal overgaat in een boslandschap, in open verbinding met de uiterwaarden van de Nederrijn, met bescherming van de hoge aardkundige en archeologische waarden en een voor dit terrein passende openstelling.

4.2 NATUUR

Doel ten aanzien van droog schraalland:
Instandhouden en ontwikkelen van een grotendeels open landschap dat bestaat uit een mozaïek van verschillende vegetatietypes onder invloed van begrazing:

- Een afwisseling van kruidenrijke vegetaties kenmerkend voor zandgronden (Vogelpootjes-associatie, Associatie van Schapengras en Tijm), heischrale vegetaties (Associatie van Liggend walstro en Schapengras) en stroomdalvegetaties (zowel zoomplanten als kenmerkende soorten uit de Glanshaver-associatie);
- Geleidelijke overgangen, struweel (brem, meidoorn en braam) en jonge solitaire bomen als biotoop voor struweelvogels (grauwe klauwier, geelgors, roodborsttapuit en kneu) en als dekking voor zandhagedissen;
- Kale zandige plekken en steilranden (o.a. stierenkuilen) als biotoop voor insecten, waaronder wilde bijen zoals donkere zomerzandbij, groefbijen en hun nestparasieten (wespbijen);
- Een beschut gelegen reliëfrijke en kruidenrijke vegetatie op de overgang naar bos als biotoop voor zeldzame goud- en graafwespen;
- Een berkenbos op de overgang naar heide en droog schraalland op termijn geschikt als broedbiotoop voor draaihals;
- Een geleidelijke overgang van deze graslanden naar een structuurrijke heide.

Doel ten aanzien van de faunapassage:
Instandhouden van een verbinding tussen de hoge zandgronden van de Utrechtse Heuvelrug en lage gronden van de uiterwaarden van de Nederrijn, zodat:

- Trek tussen rustgebieden, woongebieden en voedselgebieden zowel dagelijks als seizoensgebonden mogelijk is;
- Trek tussen overwinterings- en voortplantingsgebieden mogelijk is.

Doel ten aanzien van akker

- Ontwikkelen en instandhouden van een kruidenrijke akker, rijk aan zomerannuellen (glad biggenkruid, akkerandoorn en akkerleeuwenbek) als foerageerplek voor akkervogels (geelgors en ringmus) zowel in het groeiseizoen als in de winter;
- Ontwikkelen en instandhouden van een soortenrijke houtwal met struweel rondom de akker als broedbiotoop voor struweelvogels.

Doel ten aanzien van droge heide

- Ontwikkelen en instandhouden van een structuurrijke droge heide, deels bestaand uit de associatie van struikhei en stekelbrem, met bijbehorende fauna, afgewisseld met kale zandige plekken, heischrale vegetaties (associatie van liggend walstro en schapengras) en bremstruweel;
- Ontwikkelen en instandhouden van geleidelijke overgangen van bos naar heide, waaronder boomheides met een open scherm van oude grove dennen als biotoop voor boomleeuwerik, geelgors en gekraagde roodstaart;
- Ontwikkelen en instandhouden van een heideterrein van voldoende omvang om verstoringsgevoelige soorten ruimte te bieden.

Doel ten aanzien van bos
Inheems bos:

- Instandhouden en ontwikkelen van een structuurrijk, gevarieerd en begraasd oud bos, met een hoge biodiversiteit, een hoog aandeel inheems (loof)hout en hoog aandeel staand en liggend dood hout van verschillende diameters, inclusief zware stammen en in verschillende verteringsstadia;
- Instandhouden en ontwikkelen van een open door winterlinde gedomineerd bos op de overgang naar droog schraalland.

Bos op De Blokken:

- Ontwikkelen van een gevarieerd, structuurrijk en gemengd, deels inheems bos. In dit bos een hoog aandeel staand en liggend dood hout van verschillende diameters, inclusief zware stammen, in verschillende verteringsstadia als belangrijke biotoop voor insecten (bijvoorbeeld boktorren) en saprofytische (dood hout bewonende) paddenstoelen.

4.3 CULTUURHISTORIE EN AARDKUNDIGE WAARDEN

De doelstellingen ten aanzien van cultuurhistorie en aardkundige waarden:

- Instandhouden en beschermen van het aardkundig monument Plantage Willem III: een open zichtbaar sneeuwsmeltwaterdal begroeid met een structuurrijke heide, heischrale vegetaties en droog schraalland;
- Instandhouden en beschermen van het archeologisch rijksmonument Plantage Willem III, Remmerden: Grafheuvels met zicht op elkaar en de Nederrijn, begroeid met heide en heischrale vegetatie en bewoningssporen;
- Behoud van de nog aanwezige cultuurhistorische elementen, bestaande uit houtwallen en een laan en beleefbaar maken van het cultuurhistorisch gebruik als tabaksplantage.

4.4 RECREATIE

Doel:

- Een binnen de natuurwaarden passende openstelling waarbij de verschillende toegestane recreatievormen kwalitatief gefaciliteerd worden.

Er wordt gestreefd naar een openstelling en zonering die passend is binnen de aanwezige natuurwaarden, welke is gericht op wandelaars. Aanwezige voorzieningen worden in stand gehouden en richten zich exclusief op wandelen. Honden zijn binnen het natuurgebied niet toegestaan, uitgezonderd een losloopveldje tegen Elst aan. Het oostelijke deel van Plantage Willem III is rustgebied.

5 INRICHTINGS- EN BEHEERMAATREGELEN

5.1 INRICHTINGSMAATREGELEN

Om het gewenste niveau van natuurkwaliteit, zoals beschreven in de doelstellingen en het provinciale natuurbeheerplan 2021, te kunnen bereiken zijn naast regulier beheer een aantal inrichtingsmaatregelen (projecten) noodzakelijk:

- **Herstel oprijlaan**. Herstel beplanting oprijlaan door vervanging beuken met winterlinde. Er wordt voor winterlinde gekozen vanwege hogere droogtetolerantie;
- **Herstel structuurrijke heide.** Plaatsing afrastering rondom (deel) oude heide, waardoor winterbegrazing door grote grazers wordt voorkomen en structuurrijke heide met oude hoge heidestruiken tot ontwikkeling kan komen;
- **Herstel akker.** Verplaatsen afrastering rondom akker. De omringende houtwal en een smalle strook grazige vegetatie worden uit de begrazingseenheid genomen;
- **Heide uitbreiding.** Omvorming van circa 5 hectare N16.03 droog bos met productie naar N07.01 droge heide overgaand in een open bostype ter hoogte van de bestaande heide. Bij de uitbreiding wordt gebruik gemaakt van bestaande verjongingseenheden uit 2007. Deze omvorming wordt buiten de graaseenheid gehouden en is mede gericht op de ontwikkeling van geschikt habitat voor zandhagedissen.

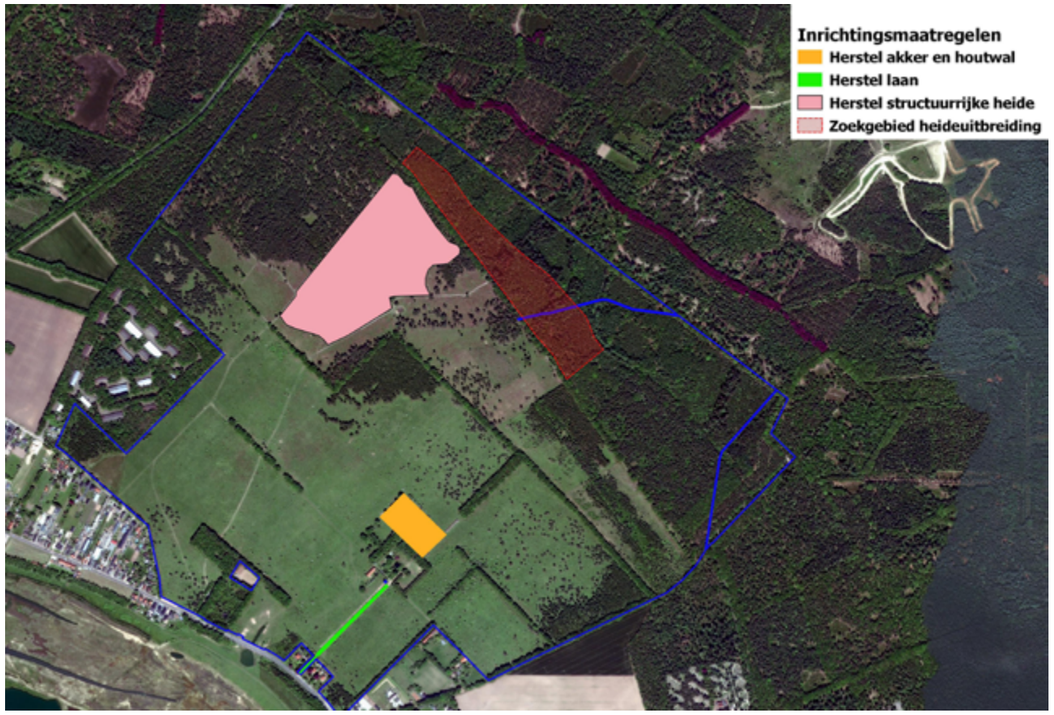

△ Kaart 6. Inrichtingsmaatregelen Plantage Willem III

5.2 BEHEERMAATREGELEN

Voor de beheerkaart zie bijlage 1.

Beheer droog schraalland
Het beheer van Plantage Willem III, uitgezonderd het deelgebied De Blokken, bestaat grotendeels uit integrale jaarrondbegrazing. Het kuddebeheer is gericht op het creëren van voedselschaarste in de tweede helft van de winter. Gestreefd wordt het juiste evenwicht te bereiken door rond eind maart alle vrouwelijke dieren een conditiescore te geven. Als deze score gemiddeld onder een bepaald niveau komt, dus de dieren hebben een te slechte conditie, dan wordt een deel van de kudde het volgende jaar uit Plantage Willem III gehaald. Indien de oppervlakte van een bepaald type vegetatie dominant wordt of een type juist dreigt te verdwijnen worden aanvullende beheermaatregelen genomen gericht op instandhouding van het gewenste vegetatiemozaïek.

Aanvullend op de jaarrond begrazing worden maatregelen genomen om specifieke biotopen in stand te houden of te ontwikkelen.

- Periodiek en gefaseerd worden jonge bomen (grove den), Amerikaanse vogelkers en afhankelijk van de vegetatieontwikkeling bramenruigte verwijderd;
- Het schraalland op de overgang naar bos in de noordoosthoek van het plangebied, buiten de begrazingseenheid, wordt begraasd met een gescheperde schaapskudde. Deze begrazing is gericht op de instandhouding van het biotoop voor zeldzame goud- en bladwespen;
- Afhankelijk van de vegetatieontwikkeling wordt drukbegrazing met een gescheperde schaapskudde toegepast op duinriet en sterk vergrasde terreindelen;
- De populatie damherten wordt beheerd, conform de doelstellingen uit het vigerend faunabeheerplan van de Provincie Utrecht. Beheer vindt voornamelijk plaats in het deelgebied Remmerdense Heide in de buitenste schil van het toegestane leefgebied, zodat de damherten naar de kern (het droog schraalland) trekken en de randen mijden;
- Het hondenlosloopveldje wordt afhankelijk van de vegetatieontwikkeling periodiek gemaaid en afgevoerd.

Heidebeheer
Oude heide:

- Nadat (een deel van) de oude heide is uitgerasterd wordt deze beheerd met een gescheperde schaapskudde. Houtige opslag en kruipende braam wordt voorafgaand aan een graasbeurt afgezet;
- Periodiek en afhankelijk van de vegetatieontwikkeling wordt kleinschalig een deel van de heide gechopperd. Ter bevordering van structuur, verjonging en instandhouding populatie klein warkruid.

Heide uitbreiding:

- De heide uitbreiding is onderdeel van de begrazingseenheid. Daarnaast wordt de uitbreiding (voorlopig intensief) begraasd met de gescheperde schaapskudde. Houtige opslag en kruipende braam wordt voorafgaand aan een graasbeurt afgezet;
- Grote, aaneengesloten oppervlaktes braam worden gemaaid en afgevoerd, 6 weken voordat de tweede graasronde plaats vindt.
- De steilrand ter hoogte van de voormalige poel wordt als voortplantingshabitat wilde bijen en wespen in stand gehouden door periodiek delen af te steken.

Akkerbeheer

- De akker worden 1 of 2-jaarlijks licht bemest met ruige stalmest (tot 10 tonha-1jr-1) en periodiek bekalkt;
- Bodembewerking is maximaal 20cm diep. Er wordt bij voorkeur niet kerend gewerkt;
- Zaaigoed bestaat deels uit ongeschoond zaad van eigen akkers. Daarnaast wordt zaad van zomerannuellen afkomstig van goed ontwikkelde akkers geïntroduceerd. De zaaidichtheid van het graan is afhankelijk van kiemkracht, foerageergedrag zaadetende vogels en dichtheden van probleemkruiden (kweek, witbol en windhalm);
- Probleemkruiden worden of mechanisch bestreden, of door middel van groene braak;
- Op de akker wordt een vorm van strokenteelt toegepast, met een hoog aandeel zomergraan;
- Stoppels en overstaande en overstaande vegetatie zijn aanwezig als wintervoedsel voor (akker)vogels;
- Op de overgang van houtwal en struweel naar akker worden kruidenrijke, deels ruige stroken ontwikkeld.

Bosbeheer
Ten aanzien van het inheemse bos ten westen van de heide:

- De overgang tussen heide en bos wordt geleidelijker gemaakt door te ringen en bomen om te trekken, houtoogst vindt niet plaats;
- Structuurvariatie binnen de opstanden wordt vergroot door te ringen en bomen om te trekken, houtoogst vindt niet plaats;
- Amerikaanse vogelkers wordt periodiek en planmatig bestreden.

Ten aanzien van het bos op De Blokken:

- Amerikaanse vogelkers en opslag Amerikaanse eik worden planmatig (vooruitlopend op dunningen) bestreden;
- De verjonging in de verjongingsvakken (grotendeels uit 2007) wordt bijgestuurd door het verwijderen van uitheems naaldhout en groepsgewijze aanplant van schaduwtolerante inheemse loofbomen (o.a. winterlinde, gewone esdoorn en hazelaar);
- Bij dunningen wordt gestreefd naar een hoger aandeel inheems loofhout ten koste van uitheemse soorten;
- Het aandeel uitheems naaldhout wordt verminderd door geleidelijke omvorming (dunningen) van door uitheems naaldhout gedomineerde opstanden. Aandachtspunt daarbij is de druk van Amerikaanse vogelkers;
- Een structureel aandeel dood hout wordt in stand gehouden door regelmatig ringen van bomen van allerlei soorten en afmetingen. Ringen is een van de maatregelen om toekomstbomen meer ruimte te geven tijdens dunningen.

Ten aanzien van de oprijlaan:

- Na vervanging laanbomen wordt ruigte en (braamstruweel) jaarlijks gemaaid.

Beheer archeologie

- De grafheuvels worden jaarlijks gecontroleerd op schade (door vee of omgevallen bomen). Eventuele schade wordt hersteld onder archeologische begeleiding.

Recreatie

Ten aanzien van recreatie:

- De bestaande recreatieve zonering wordt in stand gehouden. Recreatieve elementen en voorzieningen, waaronder de padenstructuur en parkeerplaats, worden onderhouden;
- De voet van de grafheuvel ter hoogte van het wandelpad tussen de Blokken en de begrazingseenheid wordt uitgerasterd met post en rail, waardoor betreding en daarmee beschadiging wordt voorkomen;
- Het cultuurhistorisch gebruik als tabaksplantage wordt beleefbaar gemaakt door informatievoorzieningen.

BIJLAGE 1

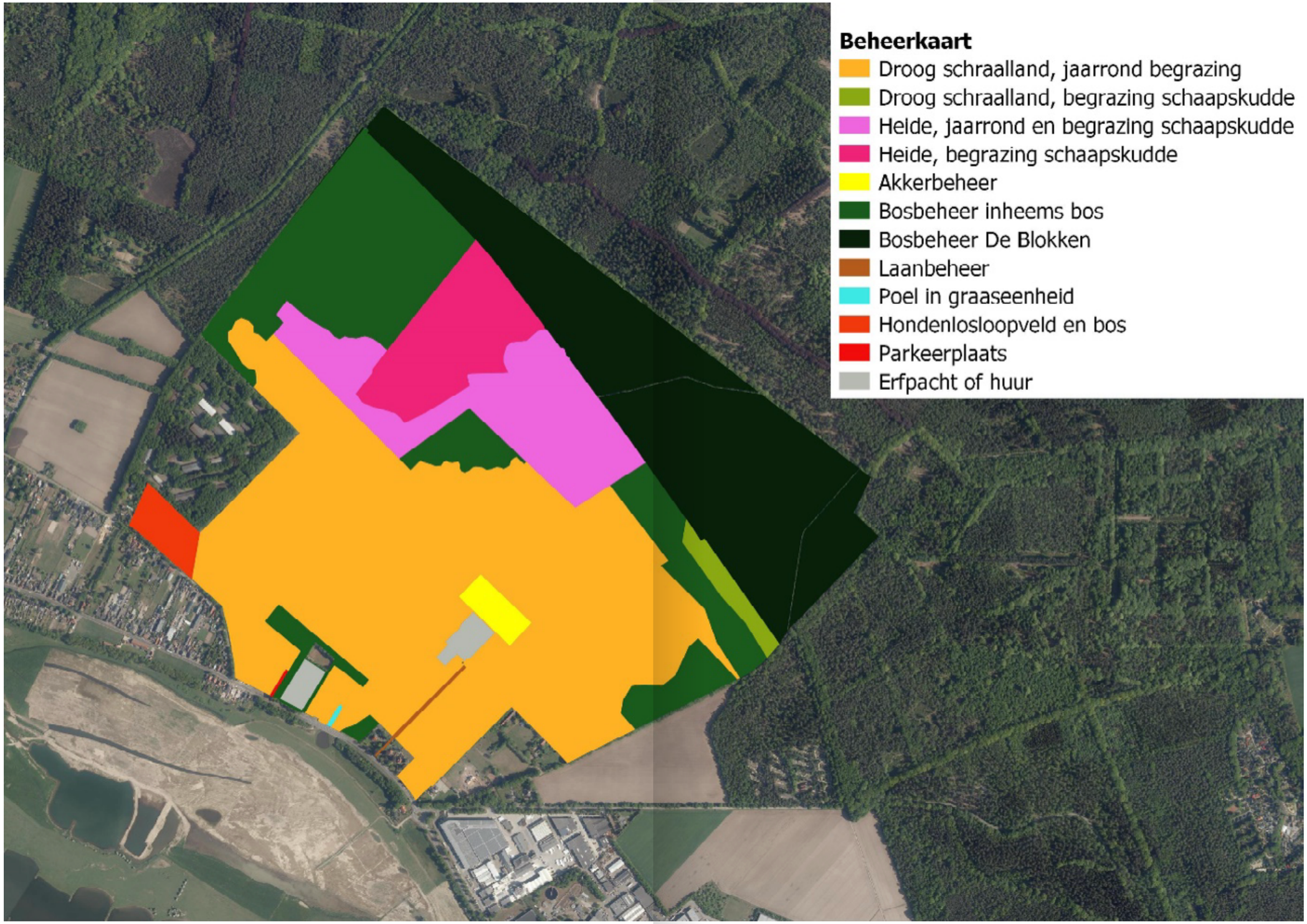
Beheerkaart
Droog schraalland, jaarrond begrazing
Droog schraalland, begrazing schaapskudde
Heide, jaarrond en begrazing schaapskudde
Heide, begrazing schaapskudde
Akkerbeheer
Bosbeheer inheems bos
Bosbeheer De Blokken
Laanbeheer
Poel in graaseenheid
Hondenlosloopveld en bos
Parkeerplaats
Erfpacht of huur

Bezoekadres
Landgoed Oostbroek
Bunnikseweg 39
3732 HV De Bilt

Postadres
Utrechts Landschap
Postbus 121
3730 AC De Bilt

Telefoon
030 - 22 05 555
IBAN
NL27 RABO 0102 0710 20

Aangesloten bij LandschappenNL,
het samenwerkingsverband van de
12 provinciale Landschappen